

Przywołując odpowiednie przykłady, omów fenomen poezji śpiewanej

Warto przy tym zaznaczyć, że pojęcie poezji śpiewanej nie jest całkowicie jednoznaczne. Nie każdy utwór posiadający wartościowy lub metaforyczny tekst można automatycznie zaliczyć do tego nurtu. W węższym znaczeniu poezja śpiewana polega na muzycznym opracowaniu istniejącego wcześniej tekstu poetyckiego, natomiast w szerszym ujęciu obejmuje również piosenkę literacką i autorską, w której warstwa słowna posiada szczególne znaczenie artystyczne. Granice między tymi zjawiskami są płynne, dlatego twórczość wielu wykonawców może należeć jednocześnie do kilku różnych tradycji.

Dobrym przykładem tak rozumianego połączenia poezji i muzyki jest twórczość Czesława Niemena, ale szczególnie istotne są nie tylko jego autorskie piosenki, takie jak *Dziwny jest ten świat* czy *Sen o Warszawie*. Jeszcze bardziej charakterystycznym przykładem poezji śpiewanej jest wykorzystanie przez niego utworów polskich poetów. Na albumie *Enigmatic* znalazł się między innymi *Bema pamięci żałobny-rapsod* Cypriana Kamila Norwida. Rozbudowany poemat, którego forma zdecydowanie odbiegała od tradycyjnego tekstu piosenki, został połączony z monumentalną kompozycją muzyczną. Niemen pokazał w ten sposób, że tekst należący do klasyki literatury może uzyskać zupełnie nowe życie dzięki muzyce.

Muzyka nie pełni tutaj jedynie funkcji ilustracyjnej. Jej zadaniem jest interpretowanie tekstu. Tempo, dynamika, sposób prowadzenia głosu, instrumentacja i powtarzanie określonych fragmentów wpływają na sposób rozumienia utworu przez odbiorcę. Czytelnik sam nadaje wierszowi rytm podczas lektury, natomiast wykonawca poezji śpiewanej proponuje własną interpretację i kieruje emocjami słuchacza. Właśnie dlatego

ten sam wiersz może zabrzmieć zupełnie inaczej w różnych opracowaniach muzycznych.

Szczególnie ważną postacią w historii polskiej poezji śpiewanej była Ewa Demarczyk. Jej działalność artystyczna pokazała, że interpretacja tekstu poetyckiego może posiadać charakter niemal teatralny. Artystka wykonywała utwory powstałe do tekstów wybitnych poetów, między innymi Juliana Tuwima, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego i Bolesława Leśmiana. Charakterystyczny sposób śpiewania, operowanie dynamiką oraz podporządkowanie gestu i głosu znaczeniu słów powodowały, że jej występy stawały się czymś więcej niż koncertem popularnych piosenek.

Przykładem jest *Grande Valse Brillante*, wykorzystujący tekst Juliana Tuwima, czy *Karuzela z madonnami* do wiersza Mirona Białoszewskiego. Szczególnie drugi z tych utworów dobrze pokazuje możliwości muzycznej interpretacji poezji. Wiersz Białoszewskiego posiada niezwykle dynamiczną konstrukcję językową, wykorzystuje powtórzenia, rytmizację i zabawę brzmieniem słów. Kompozycja Zygmunta Koniecznego oraz interpretacja Demarczyk wydobyły z niego ruch, tempo i narastającą intensywność, wzmacniając wrażenie obracającej się karuzeli.

Nie sposób mówić o polskiej poezji śpiewanej bez Marka Grechuty. Jego twórczość sytuowała się na pograniczu piosenki poetyckiej, poezji śpiewanej i muzyki popularnej. Grechuta wykonywał zarówno teksty własne, jak i wiersze innych autorów. Jednym z najważniejszych przykładów jest *Wesele*, program muzyczny oparty na dramacie Stanisława Wyspiańskiego. Artysta sięgał również do poezji Tadeusza Nowaka i innych poetów, pokazując, że utwór literacki może funkcjonować poza książką i sceną teatralną.

Ogromną popularność zdobyły również piosenki Grechuty takie jak *Dni*, których nie znamy czy *Będiesz moją panią*. Są one przykładem piosenki literackiej, w której szczególne znaczenie

ma warstwa słowna. Tekst nie jest prostym dodatkiem do melodii, ale podstawą kompozycji i źródłem jej sensu. Charakterystyczne dla Grechuty metafory, refleksyjność oraz staranne podporządkowanie muzyki słowu sprawiają, że jego twórczość jest trwale związana z tradycją poezji śpiewanej.

Innym ważnym zjawiskiem była twórczość Jacka Kaczmarskiego. W jego przypadku bardziej precyzyjne może być określenie „piosenka autorska” lub „piosenka literacka”, ponieważ zdecydowana większość wykonywanych przez niego tekstów była jego własnego autorstwa. Nie zmienia to jednak faktu, że ich konstrukcja, bogactwo odniesień kulturowych oraz rozbudowane metafory wyraźnie zbliżają je do poezji.

Kaczmarski wykorzystywał historię, malarstwo, Biblię i literaturę jako materiał do komentowania współczesności. Dobrym przykładem jest Obława, inspirowana utworem Włodzimierza Wysockiego, czy Mury, powstałe do melodii katalońskiej pieśni L'Estaca Lluísa Llach. Mury zaczęły funkcjonować jako jeden z symboli polskiej opozycji demokratycznej, chociaż sens utworu jest znacznie bardziej złożony niż proste wezwanie do walki.

Paradoks Murów polega na tym, że pieśń opowiada również o sytuacji artysty, którego utwór zostaje przejęty przez zbiorowość i zaczyna żyć niezależnie od zamiarów autora. Tłum śpiewa pieśń, ale jej pierwotny twórca zostaje osamotniony. Ostatnia część tekstu podważa więc łatwy optymizm wcześniejszych fragmentów. Jest to dobry przykład tego, jak poezja śpiewana może jednocześnie funkcjonować jako utwór polityczny, filozoficzny i autotematyczny.

Kaczmarski często nawiązywał również do dzieł malarskich. Utwór Rejtan, czyli raport ambasadora wykorzystuje obraz Jana Matejki jako punkt wyjścia do refleksji nad historią Polski, oportunistycznym i sposobem przedstawiania wydarzeń historycznych. Z kolei Zesłanie studentów odnosi się do obrazu Jacka Malczewskiego. Takie utwory wymagają od odbiorcy

znajomości kontekstu kulturowego, ale jednocześnie mogą zachęcać do jego poznania.

Poezja śpiewana często pełni więc funkcję pośrednika pomiędzy literaturą a odbiorcą. Osoba, która nie sięgnęłaby samodzielnie po tomik Norwida, Białoszewskiego czy Leśmiana, może poznać ich teksty dzięki interpretacjom muzycznym. Melodia ułatwia zapamiętanie słów, a emocjonalny charakter wykonania może zachęcić do późniejszej samodzielnej lektury.

Nie oznacza to jednak, że muzyczne opracowanie zawsze upraszcza poezję. Niekiedy jest przeciwnie – kompozycja może zwrócić uwagę na znaczenia, które podczas zwykłego czytania pozostawały mniej widoczne. Pauza, zmiana tempa, powtórzenie jednego zdania czy nagłe wyciszenie mogą nadać fragmentowi szczególną wagę. Wykonawca staje się więc interpretatorem podobnie jak aktor recytujący tekst literacki.

W Polsce fenomen poezji śpiewanej był silnie związany z kulturą studencką. Od drugiej połowy XX wieku rozwijały się festiwale i przeglądy piosenki studenckiej, turystycznej, autorskiej i poetyckiej. Szczególne znaczenie zdobył Studencki Festiwal Piosenki w Krakowie. Tego rodzaju wydarzenia tworzyły przestrzeń dla twórczości mniej podporządkowanej wymaganiom komercyjnego rynku muzycznego. Liczyły się przede wszystkim tekst, sposób interpretacji oraz kontakt z publicznością.

Z tej tradycji wywodzili się lub pozostawali z nią związani liczni wykonawcy, między innymi Wolna Grupa Bukowina, Stare Dobre Małżeństwo czy Grzegorz Turnau. Ich utwory reprezentują różne odmiany piosenki poetyckiej. Stare Dobre Małżeństwo szczególnie często sięgało po teksty Edwarda Stachury, a później również innych poetów. W ten sposób wiersze funkcjonujące wcześniej przede wszystkim w obiegu literackim zaczynały być powszechnie rozpoznawalne w postaci piosenek.

Edward Stachura zajmuje w historii tego zjawiska miejsce szczególne, ponieważ jego własna twórczość od początku

pozostawała blisko piosenki. Wiersze i teksty takie jak *Życie to nie teatr* czy *Wędrownik* życie jest człowieka posiadają wyraźną rytmiczność, przez co łatwo poddają się opracowaniom muzycznym. Obecne w nich motywy wędrowni, wolności, przemijania i poszukiwania sensu szczególnie dobrze odpowiadały atmosferze piosenki studenckiej i turystycznej.

Do tradycji tej można również zaliczyć twórczość Przemysława Gintrowskiego, który poza współpracą z Kaczmarem i Zbigniewem Łapińskim tworzył muzyczne interpretacje literatury. Szczególnie ważny był program *Raport z oblężonego miasta*, oparty na wierszach Zbigniewa Herberta. Surowy głos wykonawcy i oszczędna, dramatyczna muzyka dobrze współgrały z problematyką moralną poezji Herberta, dotyczącą między innymi wierności wartościom, odpowiedzialności i postawy jednostki wobec przemocy.

Poezja śpiewana w Polsce posiadała także szczególne znaczenie w okresie PRL. Tekst poetycki umożliwiał przekazywanie treści politycznych w sposób metaforyczny, wieloznaczny i trudniejszy do jednoznacznego zakwestionowania przez cenzurę. Artyści korzystali z aluzji historycznych, symboliki i odwołań literackich. Publiczność często potrafiła rozpoznawać aktualny sens tekstów, mimo że nie pojawiały się w nich bezpośrednie odniesienia do bieżącej sytuacji politycznej.

To właśnie wieloznaczność odróżniała wartościową piosenkę literacką od prostego protest songu. Utwór mógł odnosić się do konkretnego wydarzenia, a równocześnie podejmować bardziej uniwersalny problem wolności, przemocy, odpowiedzialności czy konformizmu. Dzięki temu wiele piosenek powstałych w określonych warunkach politycznych zachowało znaczenie również po zmianie ustroju.

Podobne zjawisko można zaobserwować w twórczości Boba Dylana. Jego znaczenie dla relacji między literaturą i muzyką zostało symbolicznie potwierdzone przyznaniem mu Literackiej Nagrody Nobla w 2016 roku. Komitet noblowski zwrócił uwagę na

stworzenie przez niego nowych form poetyckiego wyrazu w obrębie amerykańskiej tradycji pieśni.

Blowin' in the Wind zbudowane jest z kolejnych pytań dotyczących wojny, wolności i obojętności wobec cierpienia. Dylan nie udziela jednoznacznej odpowiedzi. Powtarzające się stwierdzenie, że „odpowiedź niesie wiatr”, może być rozumiane zarówno jako sugestia, że rozwiązanie jest bliskie i oczywiste, jak i jako wskazanie jego nieuchwytności. Prostota melodii kontrastuje tu z powagą pytań stawianych w tekście.

Z kolei Like a Rolling Stone pokazało, że piosenka popularna może posiadać rozbudowany, literacki tekst i nie musi mieścić się w krótkiej, konwencjonalnej formie. Dylan wykorzystywał w swoich utworach symbole, surrealistyczne obrazy, aluzje kulturowe i język zaczerpnięty z Biblii, literatury oraz tradycji folkowej.

Podobnie twórczość Leonarda Cohena wyrastała bezpośrednio z literatury. Zanim zdobył międzynarodową sławę jako pieśniarz, publikował poezję i powieści. Jego piosenki zachowały charakterystyczną dla poezji wieloznaczność. Suzanne nie jest wyłącznie piosenką o relacji między dwojgiem ludzi. Pojawiają się w niej elementy duchowości, erotyki i symboliki religijnej, które przenikają się i nie pozwalają na jedno proste odczytanie.

Jeszcze bardziej znanym przykładem jest Hallelujah. Utwór wykorzystuje odwołania do biblijnych historii Dawida i Samsona, łącząc sferę religijną z doświadczeniem miłości, erotyki, porażki i samotności. Charakterystyczne jest właśnie przenikanie sacrum i codzienności. Tytułowe „hallelujah” nie pojawia się wyłącznie jako wyraz triumfu czy religijnej pewności. Może zostać wypowiedziane również przez człowieka przegranego i pełnego wątpliwości.

W europejskiej tradycji ważną rolę odegrała również francuska chanson, reprezentowana między innymi przez Jacques'a Brela,

Georges'a Brassensa czy Charles'a Aznavoura. W ich twórczości tekst zajmował centralne miejsce, a wykonawca często wcielał się w rolę narratora lub bohatera opowiadanej historii. Piosenka mogła przypominać niewielki dramat, opowiadanie albo monolog poetycki.

Fenomen poezji śpiewanej polega zatem również na przekraczaniu granic między poszczególnymi dziedzinami sztuki. Tekst posiada cechy literatury, muzyka nadaje mu rytm i atmosferę, a sposób wykonania może wykorzystywać elementy aktorstwa. Podczas koncertu dochodzi dodatkowo bezpośrednia obecność publiczności, dzięki czemu utwór staje się wydarzeniem niepowtarzalnym.

Szczególna relacja między słowem a muzyką sprawia, że poezja śpiewana wymaga od wykonawcy odpowiedzialności za tekst. Zbyt dominująca muzyka może przesłonić słowa, natomiast zbyt mechaniczne podporządkowanie melodii rytmowi wiersza może pozbawić utwór naturalności. Najlepsze realizacje powstają wtedy, gdy oba elementy wzajemnie się uzupełniają.

Ważna jest również specyfika odbioru. Wiersz znajdujący się na stronie książki wymaga od czytelnika aktywnego ustalenia tempa lektury, intonacji i sposobu rozłożenia akcentów. W piosence część tych decyzji podejmuje kompozytor i wykonawca. Odbiorca otrzymuje więc określoną interpretację, ale zarazem może przeżywać tekst bardziej bezpośrednio dzięki działaniu melodii i głosu.

Poezja śpiewana posiada przez to niezwykłą zdolność zapisywania się w pamięci. Fragmenty wiersza połączone z melodią mogą być zapamiętane na całe lata. Dzięki temu poezja opuszcza przestrzeń książki i zaczyna funkcjonować w życiu codziennym: podczas koncertów, spotkań, uroczystości, demonstracji czy zwykłego wspólnego śpiewania.

Niektóre utwory uzyskują przy tym znaczenie, którego ich autorzy początkowo nie przewidywali. Najlepszym przykładem

pozostają Mury Kaczmarskiego. Pieśń zaczęła funkcjonować jako hymn zbiorowości, mimo że jej zakończenie zawiera ostrzeżenie przed podporządkowaniem jednostki tłumowi. Fenomen ten pokazuje, że po opublikowaniu utwór przestaje całkowicie należeć do autora i może otrzymywać nowe znaczenia w zależności od sytuacji historycznej.

Współczesność również nie oznacza zaniku poezji śpiewanej. Zmieniły się przede wszystkim sposoby jej rozpowszechniania. Dawniej ogromne znaczenie miały festiwale, kluby studenckie, radio i koncerty. Obecnie utwory mogą docierać do odbiorców za pośrednictwem platform internetowych, nagrań koncertowych i mediów społecznościowych. Nadal istnieje publiczność poszukująca muzyki, w której tekst ma większe znaczenie niż łatwo zapamiętywany refren.

Można wręcz powiedzieć, że w kulturze zdominowanej przez szybki przekaz poezja śpiewana zachowuje szczególną wartość właśnie dlatego, że wymaga zatrzymania się nad słowem. Niektóre utwory można zrozumieć dopiero po wielokrotnym wysłuchaniu, a znajomość kontekstu literackiego lub historycznego odsłania kolejne poziomy ich znaczenia.

Fenomen poezji śpiewanej wynika więc nie tylko z samego połączenia wiersza z melodią. Jej wyjątkowość polega na stworzeniu nowej jakości artystycznej, w której literatura, muzyka i interpretacja wzajemnie na siebie oddziałują. Dobry tekst nie zostaje jedynie „udźwiękowiony”, ale dzięki kompozycji może uzyskać nowe sensy, emocje i sposób istnienia.

Od interpretacji wierszy Norwida przez Czesława Niemena i poezji Białoszewskiego przez Ewę Demarczyk, poprzez piosenki Marka Grechuty, Jacka Kaczmarskiego i Przemysława Gintrowskiego, aż po twórczość Boba Dylana i Leonarda Cohena widoczna jest ta sama potrzeba nadania słowu dodatkowej siły poprzez muzykę. Poezja śpiewana umożliwia refleksję nad sprawami osobistymi, społecznymi, historycznymi i filozoficznymi, a jednocześnie potrafi wywoływać emocje w

sposób niedostępny dla samego tekstu drukowanego.

Właśnie dlatego nie należy traktować jej jedynie jako jednego z gatunków muzycznych. Jest ona przestrzenią spotkania literatury i muzyki, w której poeta, kompozytor, wykonawca oraz odbiorca uczestniczą w tworzeniu znaczenia. Jej trwałość pokazuje natomiast, że mimo zmieniających się mód muzycznych potrzeba słuchania tekstów, które nie tylko dostarczają rozrywki, ale również skłaniają do myślenia, pozostaje ważną częścią kultury.

Jeśli szukacie pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebujecie korepetycji, konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac - oczywiście tylko w granicach prawa.